

STROKOVNE PODLAGE ZA POVEZOVANJE PAMETNE IN ZELENE RASTI¹

Uvod

Priročnik Evropske komisije o povezovanju pametne in zelene rasti², ki sta ga skupaj podpisala komisarja za regionalno politiko in za okolje, uvodoma poudarja, da je to povezovanje, zlasti preko raziskovalnih in inovacijskih strategij za pametno specializacijo (RIS3), bistveno za doseganje družbeno-gospodarskega razvoja in ustvarjanje novih delovnih mest. Pomembno je tudi, da se najde praktične rešitve za razklop gospodarske rasti od okoljske degradacije. Inovacije so v jedru naporov, da se evropsko gospodarstvo preusmeri proti prihodnosti, ki bo učinkovita z viri in nizkoogljična. V priročniku so obravnavana tri področja trajnostne rasti kot del RIS3: eko-inovacije, integracija ekosistemskih storitev v strategije pametne specializacije, RR na področju trajnostne energije.

V Sloveniji je v zadnjih letih nastalo več strokovnih podlag za prehod v nizkoogljično gospodarstvo in družbo, učinkovito z viri oziroma zeleno gospodarstvo, ki med ključne usmeritve uvrščajo podporo inovacijam, raziskavam in razvoju na tem področju. V nadaljevanju bomo predstavili najbolj celostne in inovativne študije med njimi. Zaradi relativne novosti teh tem in razlik v uporabljenem izrazoslovju pa je potrebno, da najprej opredelimo osnovne pojme.

V razmerah večplastnih kriz in naraščajočega pomanjkanja virov pridobiva na pomenu ekonomska paradigma ozelenjevanja gospodarstva. UNEP, Program Združenih narodov za okolje, na kratko opredeljuje **zeleno gospodarstvo** kot gospodarstvo, ki je nizkoogljično, učinkovito z viri in socialno vključujoče³ (UNEP, 2011). Torej vodi do izboljšane blaginje ljudi in socialne pravičnosti, hkrati pa občutno zmanjšuje okoljska tveganja in ekološka pomanjkanja. Gre za izhodiščno drugačen pogled na okolje: reševanje okoljskih problemov in ohranjanje narave ne omejujeta napredka, ampak ju obravnavamo kot priložnost za razvoj gospodarstva, ki prinaša tudi nova, zelena delovna mesta. Ustvarjamo jih s tem, ko:

- zmanjšujemo onesnaževanje in emisije toplogrednih plinov,
- preprečujemo izginjanje rastlinskih in živalskih vrst ter ohranjamo ekosistemske storitve,
- povečujemo učinkovitost pri rabi virov, vključno s snovno in energetske učinkovitostjo.

Koncept zelenega gospodarstva ne nadomešča trajnostnega razvoja, ampak izhaja iz čedalje bolj uveljavljenega spoznanja, da je za doseganje trajnosti nujno v celoti urediti gospodarstvo, kar zahteva preusmeritev javnih in zasebnih vlaganj s kombinacijo različnih ukrepov. Tak pristop v osnovi priporoča tudi strategija **zeleni rasti** (OECD, 2011), s katero naj bi maksimirali gospodarsko rast in razvoj in se hkrati izognili netrajnostnemu pritisku na količino in kakovost naravnega kapitala. Uresničili naj bi potencial za rast, ki ga ponuja prehod v zeleno (nizkoogljično, trajnostno) družbo. Ključna orodja politik za izvedbo te strategije so: ustrezno vrednotenje naravnih virov v okviru tržnih mehanizmov, ukinjanje ali reforma škodljivih subvencij, standardi in prostovoljni pristopi, izboljšanje regulatornega okolja, okrepitev energetske infrastrukture, financiranje infrastrukture in inovacije. Inovacije imajo ključno vlogo pri zniževanju emisij in prilagajanju na podnebne spremembe, saj uvajajo tudi radikalno nove načine delovanja (na področju informacijske družbe sta bila to npr. internet in mobilni telefon), omogočajo ločevanje gospodarske rasti od rabe naravnih virov in znižujejo stroške doseganja ciljev.

¹ Po virih povzela: Dr. Darja Piciga, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.

² Connecting Smart and Sustainable Growth through Smart Specialisation. A Practical Guide for ERDF Managing Authorities. European Union, 2012. Dostopno prek:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/green_growth/greengrowth.pdf

³ UNEP, 2011. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers. Dostopno prek: www.unep.org/greeneconomy/

Zeleno gospodarstvo je mogoče obravnavati z različnih vidikov, ukrepi in usmeritve za delovanje pa so podobni. Vsi strateški pristopi pa dajejo pomembno vlogo inovacijam.

Zeleno gospodarstvo z **ekosistemskega vidika**: na delovanje globalnega ekosistema vplivajo številne spremembe. Najhujše posledice imajo podnebne spremembe, izguba biotske pestrosti, kemično onesnaževanje, spremembe v krogotokih dušika in fosforja, izraba kmetijskih zemljišč in zalog pitne vode, tanjšanje ozonske plasti in povečevanje kislosti morij (Lester R. Brown, 2009). Podnebne spremembe so eden od najbolj globalnih okoljskih problemov, saj se toplogredni plini razporejajo po celotni atmosferi ne glede na vir emisij, globalno segrevanje pa povzroča vrsto drugih sprememb. Zato je razumljivo, da so bili na vseh ravneh (od globalne – UNFCC, Kjotski protokol – do lokalne) sprejeti številni dokumenti, strategije in ukrepi za zaustavitev globalnega segrevanja s prehodom v **nizkoogljično gospodarstvo in družbo**, ki jo lahko opredelimo kot družbo (ali gospodarstvo), katere emisije toplogrednih plinov (TGP) so nižje od absorpcijske sposobnosti globalnega ekosistema, in hkrati temelji na načelih trajnostnega razvoja (Podnebna strategija, osnutek, 2012).

Zeleno gospodarstvo lahko vpeljemo tudi s predpostavko, da so **naravni viri temelj človeške družbe**. Viri so vhodni faktorji gospodarstva in nekateri skupni viri, kot so čist zrak, pitna voda in biotska raznovrstnost, so bistveni za naše preživetje, splošno zdravje in dobro počutje. V okviru EU je uveljavljena naslednja definicija⁴: viri »so surovine, mineralne snovi, biomasa in biološki viri; prvine okolja, kot so zrak, voda in tla; tokovni viri, kot so veter, geotermalna energija, energija plimovanja in sončna energija; ter prostor (zemeljska površina)«. Sporočilo Evropske komisije Načrt za Evropo, gospodarno z viri, temelji na širšem razumevanju virov in tako vključuje tudi biotsko raznovrstnost, stabilno podnebje in ekosistemske storitve (Evropska komisija, 2011).

Za prestrukturiranje gospodarstva, da izkoriščanje okolja in virov zavoljo rasti ne bo več samoumevno, Evropska komisija predlaga zamenjavo modela: tradicionalno gospodarstvo, ki temelji na bolj ali manj enosmernem sistemu (linearnem modelu) "naravni viri – izdelki – odpadki", naj nadomesti **krožno gospodarstvo**, ki bo spodbujalo ponovno uporabo in predelavo odpadkov v nove surovine, ki se vrnejo v proizvodni krog. Takšen koncept je prav tako del širšega strateškega pristopa ozelenjevanja gospodarstva, ki med drugim predvideva vključevanje okoljskih politik v ostale resorje, kot so gospodarstvo z industrijo, energetika, promet, kmetijstvo in zaposlovanje. Pobuda za učinkovito rabo virov med drugim podpira tudi strategije glede podnebnih sprememb, biotske raznovrstnosti in regionalnega razvoja. Krožno gospodarstvo si lahko predstavljamo kot (danes poznano) najvišjo stopnjo zelenega gospodarstva, ki se zgleduje po naravi, v kateri snovi krožijo in ne pozna koncepta odpadka.

Iz pregleda tako evropskih in mednarodnih kot tudi slovenskih strateških dokumentov in strokovnih podlag (v nadaljevanju) izhajajo zaključki o nujnosti prehoda v zeleno gospodarstvo, pri čemer reševanje okoljskih izzivov predstavlja priložnost za razvoj oz. vire za rast ter prinaša nove poslovne priložnosti in zelena delovna mesta. Za doseganje teh ciljev je nujen nov model razvoja ali celo sprememba paradigme, katerega nujen del so tudi inovacije. Slovenski viri poudarjajo tudi potencialne in priložnosti Slovenije za prehod v zeleno gospodarstvo.

⁴ Definicije iz tematske strategije o učinkoviti rabi naravnih virov, (COM(2005)0670) iz leta 2005.

Scenariji razvoja Slovenije do leta 2035 v povezavi s podnebnimi spremembami

Projekt načrtovanja scenarijev, podrobno opisan v poročilu **Scenariji razvoja Slovenije do leta 2035 Trendi in priložnosti v času podnebnih sprememb**⁵, je potekal leta 2008 v okviru Službe Vlade za razvoj in s pomočjo Scenario Development (mednarodna agencija za scenarije), s cilji:

- začeti s procesom preoblikovanja Slovenije v nizkoogljično družbo;
- iskanje vizije za nov strateški dokument do l. 2035;
- in oblikovanje zamisli za sektorske politike (strategije) in medsektorske ukrepe na nizkoogljični poti.

Ključni del projekta je predstavljala dvodnevna delavnica, na kateri je skupina več kot 30 strokovnjakov sistematično obravnavala trende in priložnosti Slovenije v času podnebnih sprememb (v celotnem projektu pa je sodelovalo še več strokovnjakov z različnih področij in sektorjev). Zamislili so si različne možne situacije v Sloveniji leta 2035 in poti, ki so pripeljale do takega stanja – to je tri možne scenarije, ki so jih poimenovali **Brez idej**, **Zelena oaza** in **Kameleon**. Scenarij Zelena oaza edini vključuje optimističen, vendar uresničljiv odziv družbe in gospodarstva na podnebne spremembe v Sloveniji v prihodnosti. Najboljši možni rezultati so doseženi z **zgodnjimi ukrepi**, katerih gonilo so **tehnološke spremembe**, in s **spremembami stališč in vrednot**. Raziskave in razvoj se v tem scenariju osredotočajo na alternativne, nizkoogljične ali brezogljične in obnovljive vire energije, pa tudi na povečanje učinkovitosti in pobude za razvoj na področjih, ki zagotavljajo resnično nove in prave rešitve.

CRP SINODA – Slovenija, nizkoogljična družba⁶

Projekt "Slovenija - nizkoogljična družba" je izhajal iz zahteve po preudarni strateški študiji z analizo, kako zapustiti dosedanjo paradigmo tehnologij, temelječih na ogljik vsebujočih energentih (phasing out) in sprejeti novo paradigmo in nove nizkoogljične tehnologije (phasing in) po nekem razumnem socialno vzdržnem ter politično sprejemljivem scenariju. Del strateškega planiranja, ki se nanaša na orodja in tehnologije za zmanjšanje negotovosti prihodnosti, je celovito scenarijsko planiranje. Za dolgoročno kvantitativno scenarijsko analizo trendov širokega nabora indikatorjev se je v projektu za najprimernejši pristop izkazalo kombiniranje **modela sistemske dinamike International Futures (IFs)**, **splošnega ravnotežnega modela GEM E3** in **Referenčnega energetske-ekološkega sistema MESAP/REES SLO** (za sektor energetike).

Kot scenarijsko osnovo so za analizo scenarijev v projektu SINODA uporabili IFs osnovni (bazni) scenarij. Pomemben je zaradi celovitosti v dolgoročnem in geografskem smislu, saj obsega časovno okno od leta 1960 do leta 2100 in nabor vhodnih podatkov za 186 držav. V skladu z željami oz. zahtevami prihodnjega trajnostnega razvoja družbe, vključujoč znižanje emisij CO₂, vsebuje štiri možne scenarije: Markets First, Policy First, Security First in Sustainability First (razviti so bili za potrebe UNEP-GEO 4 programa, 2004-2007). Iz analize scenarijev sledi, da zaslužita podrobnejšo nadaljnjo obravnavo dve skupini scenarijev na osnovi UNEP trajnostnega scenarija. Ključne ugotovitve: kratkoročne in v veliki meri srednjeročne etapne cilje (2020 in 2030) lahko dosežemo le s sočasnimi ukrepi varčevanja in učinkovite rabe energije. Pri tem imajo pomembno vlogo zlasti netehnološki ukrepi (davki, subvencije, krediti, predpisi, standardi, tehnični normativi, itd.). Na dolgi rok pa so za doseganje cilja -80% emisij bistveni še učinki tehnološkega razvoja z vsemi ukrepi, ki do

⁵ Scenariji razvoja Slovenije do leta 2035. Trendi in priložnosti v času podnebnih sprememb, 2008. Projekt, financiran s strani Službe Vlade RS za razvoj, izvedla ga je mednarodna agencija Scenario Development. Poročilo o projektu je dostopno na spletni strani:

http://www.svps.gov.si/fileadmin/svps.gov.si/pageuploads/Scenariji2035_slo.pdf

⁶ Ciljni raziskovalni program »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006-2013«. Raziskovalni projekt »Slovenija – nizkoogljična družba«. Trajanje projekta: 01.09.2008 – 30.08.2011. Vodja projekta: Dr. Stanko Hočevar, Kemijski inštitut.

tega pripeljejo (ciljna vlaganja v RR, izobraževanje, itd.). Analiza stanja, kje smo in kam gremo s preživelim načinom delovanja, jasno vodi do zaključka, da na dosedanji način ne bomo dosegli cilja kvalitetnega razvoja in nizkoogljične družbe. Potrebne so radikalne spremembe mišljenja in delovanja na mnogih povezanih področjih.

Osnutek dolgoročne strategije za prehod v nizkoogljično družbo⁷

Evropska komisija je leta 2011 sprejela Kažipot za prehod v nizkoogljično⁸ gospodarstvo do leta 2050. V tem času smo v Sloveniji med prvimi na svetu že začeli pripravljati dolgoročno strategijo za prehod v nizkoogljično družbo (SVPS, 2011/2012), njena priprava pa je bila predvidena z Deklaracijo o aktivni vlogi Slovenije pri oblikovanju nove svetovne politike do podnebnih sprememb. Proces sprejemanja tega dokumenta se je po ukinitvi vladne službe za podnebne spremembe aprila 2012 žal ustavil. Zato lahko osnutek podnebne strategije upoštevamo kot široko podprte strokovne podlage.

Strategijo so pripravili znotraj Službe Vlade RS za podnebne spremembe v sodelovanju in dialogu s strokovnjaki in predstavniki civilne družbe, gospodarstva, lokalnih skupnosti in javne uprave, in sicer na podlagi 11 delavnic za pripravo strategije v letu 2011 s preko 250 strokovnjaki. Pri pripravi osnutka so vključili vrsto drugih strokovnih podlag in pobud iz razprav z različnimi javnostmi in odločevalci. Pri oblikovanju možnih scenarijev tega prehoda so uporabili rezultate ciljnega raziskovalnega projekta Slovenija – nizkoogljična družba (2008-2011), analitske podlage in osnutek Nacionalnega energetskega programa (NEP) do leta 2030, predloge nevladnih organizacij Plan B za Slovenijo (2007), izsledke projekta Scenariji razvoja Slovenije do leta 2035 (Služba Vlade RS za razvoj, 2008), pa tudi več strokovnih študij. Vrsto predlogov je prispeval projekt nevladnih organizacij o izvajanju in implementaciji podnebno-energetskih ciljev Slovenija znižuje CO₂ (2010-2011), nosilci kampanje Ukrepaj zdaj! pa so se aktivno vključili v pripravo strategije. V letu 2010 so organizirali tudi javno obravnavo in več posvetov o osnutku podnebnega zakona, rezultati katerih se tudi odražajo v pričujočem besedilu. Dragocene usmeritve je prispeval Svet za trajnostni razvoj. Javna obravnava prvega osnutka strategije je bila zaključena konec februarja 2012 s posvetom deležnikov v Državnem svetu.

Namen prehoda v nizkoogljično družbo je znižanje emisij preko nove kakovosti gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja. Koncept nizkoogljične družbe zahteva premislek in ponovno integracijo vseh vidikov življenja in gospodarstva okoli tehnologij in pristopov, ki povzročajo malo emisij TGP zaradi učinkovite rabe energije in snovi, njihovega pridobivanja iz obnovljivih virov, ponovne uporabe, recikliranja in odstranjevanja odpadkov z minimalnimi emisijami, učinkovite rabe naravnih virov ter trajnostne proizvodnje in potrošnje. Zaradi celovitega pristopa prehod v nizkoogljično družbo predstavlja stroškovno najučinkovitejšo možnost za zaustavitev globalnega segrevanja ob hkratnem doseganju drugih razvojnih ciljev človeštva.

Kot povzetek SWOT analize je v osnutku podnebne strategije ugotovljeno, da ima Slovenija kot majhno, odprto, izvozno usmerjeno gospodarstvo z dokaj dobro izobrazbeno strukturo in ohranjenim naravnim okoljem relativno ugoden izhodiščni položaj za prehod v nizkoogljično družbo. Vizija nizkoogljične družbe za Slovenijo leta 2050 je vzajemno povezana in vključujoča nizkoogljična družba z odličnim gospodarstvom ter kakovostjo življenja, prostora in naravnega okolja. Slovenija je pomemben izvoznik nizkoogljičnih tehnologij, hkrati pa na njih gradi energetske varnost z lastno proizvodnjo okolju prijazne energije. Razvojni preboj je do leta 2050 dosežen z inovacijami in

⁷ SVPS - Služba Vlade RS za podnebne spremembe. September 2011 / marec 2012. Osnutek sStrategije prehoda Slovenije v nizkoogljično družbo do 2050/2060. Služba Vlade RS za podnebne spremembe. Dostopno prek: http://www.arhiv.svps.gov.si/si/podnebni_ukrepi/podnebna_politika_v_sloveniji/podnebna_strategija/

⁸ Ogljik v tem izrazu predstavlja emisije vseh toplogrednih plinov.

investicijami v trajnostne tehnološke in netehnološke rešitve, ki prispevajo k rasti in znižujejo stroške zlasti na področjih:

- obnovljenih in novih stavb, ki so energetske učinkovite, zgrajene po meri ljudi in zagotavljajo visoko kakovost življenja
- pametnih energetskih omrežij,
- energetske učinkovitosti in aktivnega upravljanja z energijo,
- obnovljivih virov energije (hidro, sonce, biomasa, geotermalna),
- trajnostnega prometa in upravljanja mobilnosti,
- električnih vozil (baterije in vodik),
- lokalnih verig dodane vrednosti in oskrbe s sonaravno pridelano kakovostno hrano, izdelki in storitvami,
- na naravi temelječega trajnostnega turizma,
- sonaravnega gospodarjenja z gozdom in upravljanja narave,
- uporabe in predelave lesa,
- zdravja
- pametne rabe in ohranjanja naravnih virov z vzpostavljanjem zaprtih snovnih poti, brez odpadkov in temelječ na rabi obnovljivih virih energije.

Strateški pristop se osredotoča na zniževanje emisij preko zelene rasti (povzeto po dokumentu OECD), prilagajanje in podporne horizontalne strategije, ki omogočajo pripravo in izvajanje ostalih ukrepov. Med štirimi horizontalnimi strategiji so tudi Inovacije in izobraževanje. Dolgoročne cilje znižanja emisij in podnebne varnosti je možno doseči samo z uvedbo novih tehnologij, netehnoloških sprememb in inovacij ali družbenih in podjetniških inovacij (kot so institucionalne, infrastrukturne in inovacije življenjskega sloga), zato strategija predpostavlja pospešen proces inoviranja in uvajanja novih tehnologij in pristopov v prakso. K zagotavljanju kadrovskega potenciala za zeleno rast bo prispevalo usposabljanje in izobraževanje za zelene delovne naloge, delovna mesta in poklice. St

Ukrepi za zeleno rast gospodarstva, vključno s podpiranjem raziskav in inovacij, so predlagani tudi z osnutkom **operativnega programa zniževanja emisij TGP do leta 2020**.

Za zeleni razvojni preboj, Plan B 4.0: Prispevek za strategijo razvoja Slovenije 2014-2020⁹

Kot so jeseni 2012 pokazali nosilci odmevnega **Poziva vladi za zeleni razvoj preboj**, ki je nastal na podlagi strokovnih osnov v Planu B 4.0 (Beltran, 2012): v nekaj letih bi lahko več kot 50.000 brezposelnih našlo delo pri prehranski samooskrbi (s poudarkom na ekološki pridelavi), vrednostni verigi predelave lesa, energetske prenove zgradb, prehodu na obnovljive vire energije, posodobitvi železniškega omrežja in javnega prevoza, učinkoviti rabi naravnih virov, zelenem turizmu. To so področja zelenega gospodarstva, za katera imamo v Sloveniji še posebne danosti. Poleg sedmih vertikalnih vključuje pobuda za zeleni razvojni preboj še pet horizontalnih, podpornih programov, med katerimi je tudi področje: inovativnost, podjetništvo in konkurenčnost, kreativne industrije. Poročilo poudarja, da imamo na področju inovativnosti veliko kreativnega potenciala v človeških virih, vendar ga na sistemski ravni še ne znamo dobro izkoristiti.

V sedanjem času hude gospodarske krize in velike brezposelnosti se zavedanje o priložnostih za zelena delovna mesta čedalje bolj širi (prim. tudi projekt Umanotere **Spodbujamo zelena delovna mesta¹⁰**).

⁹ Beltran, N. (ur.), 2012. Za zeleni razvojni preboj. Plan B za Slovenijo 4.0: Prispevek za Strategijo razvoja Slovenije 2014- 2020. Umanotera, nov 2012. Dostopno prek:

<http://www.planbzasslovenijo.si/upload/SRS/plan-b-zeleni-razvojni-preboj.pdf>

Prvi Plan B za Slovenijo je koalicija nevladnih strank pripravila leta 2007, nato pa je bilo pripravljenih še več strokovnih podlag.

Učinkovita raba virov¹¹

Poraba virov hitro narašča. Pospešena rast prebivalstva in vedno boljši življenjski standard vodita v vedno večje globalno povpraševanje po virih. Glede na trenutne temeljne smeri razvoja (kot sta rast prebivalstva in izboljševanje življenjskega standarda), ki vplivajo na povpraševanje, bo potreba po virih še naprej naraščala; to je razvidno iz skoraj vseh napovedi na tem področju. Če ne bomo spremenili trenutnega načina rabe virov, bomo še v času te generacije izčrpali vse najpomembnejše vire. Poleg tega se okoljski vplivi zaradi njihovega pridobivanja očitno povečujejo (glede na pridobljeno enoto), kar je posledica vedno bolj problematičnega pridobivanja nekaterih virov. Dejstvo je, da evropsko (in tudi slovensko) gospodarstvo temelji na intenzivni rabi virov, da viri postajajo vse dražji, njihove cene pa vse bolj nihajo, da so danes prevladujoč dejavnik v stroškovni strukturi dejavnosti podjetij in da je Evropa odvisna od uvoza številnih virov. Zato je prehod v krožno gospodarstvo nujna smer razvoja, hkrati pa ponuja tudi veliko poslovnih priložnosti.

Koncept krožnega gospodarstva temelji na obnovljivih virih energije, na zmanjševanju in odpravljanju uporabe strupenih kemikalij in izkoreninjenju odpadkov zaradi skrbne predhodne zasnove izdelkov in storitev. Koncept presega dosedanja vidik proizvodnje in potrošnje blaga in storitev ter ju nadomešča z vidiki obnove družbenega in naravnega kapitala, kjer bo imel ključno vlogo tudi razvoj novih poslovnih modelov. V širšo uporabo so že vpeljeni učinkoviti koncepti in orodja, razvijajo pa se še novi: sistemi ravnanja z okoljem (npr. ISO 14001), analiza življenjskega kroga (LCA), okoljsko označevanje (npr. okoljska marjetica), koncept »od zibelke do zibelke« (C2C), industrijska simbioza, ...

Analiza Poročila EU o konkurenčnosti iz leta 2012 je pokazala, da bi lahko podjetja z učinkovitejšo rabo virov potencialno povečala svoje prihodke za 3–8 %. Zmanjšanje porabe materialov v Evropi za eno odstotno točko bi pomenilo 23 milijard EUR za gospodarsko dejavnost in od 100.000 do 200.000 novih delovnih mest.

Spodbujanje ekoloških inovacij in okoljskih tehnologij sodi med ključne instrumente okoljske politike v EU. Evropska komisija je že leta 2004 pripravila Akcijski načrt za okoljske tehnologije (ETAP), da bi pospešila odpravo finančnih, gospodarskih in institucionalnih ovir za razvoj okolju prijaznih tehnologij in povečanje njihovega tržnega prodora. Za tem je leta 2011 (COM(2011) 899) sprejela sporočilo Inovativnost za trajnostni razvoj – Akcijski načrt za ekološke inovacije (Eco-AP). Okvirni program za raziskave in inovacije za obdobje 2014–2020, Obzorje 2020 (COM(2011) 808/3), krepi vlogo ekoloških inovacij in zagotavlja ustrezna finančna sredstva za izvajanje tega akcijskega načrta.

¹⁰ Umanotera. 2014. Zelena delovna mesta: Stanje, potenciali, dobre prakse. Ljubljana: Umanotera, marec 2014. Dostopno prek: <http://www.zelenadelovnamesta.si/>.

¹¹ Burja, Alenka, Sonnenschein, Jonas, Vrhunc, Natalija. 2014. Učinkovita raba virov. Na poti k akcijskemu načrtu Slovenije. Priprava strokovnih podlag za akcijski načrt učinkovite rabe virov. Naročnik: Republika Slovenija, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Okoljsko svetovanje, Alenka Burja s.p. Dostopno prek: http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/odpadki/ucinkovita_raba_virov.pdf